

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК СУБ'ЄКТ ДЕЛІКТНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

THE TERRITORIAL COMMUNITY AS A SUBJECT OF THE TORTIOUS OBLIGATION

Дем'янчук І.Р., аспірант

*Науково-дослідний інститут приватного права та підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

У статті проаналізовано проблеми цивільно-правового регулювання участі територіальних громад у деліктних зобов'язаннях. Розглянуто еволюцію законодавства України, що регулює зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх службовими чи посадовими особами. Зазначено, що підхід, закріплений у статтях 1173, 1174 Цивільного кодексу України, відповідно до якого суб'єктами деліктної відповідальності є органи місцевого самоврядування, обумовлений положенням статті 56 Конституції України. У статті звертається увага на недосконалість такого варіанту законодавчого регулювання. Зазначено, що, з одного боку, він не відповідає концепції Цивільного кодексу України, який в якості суб'єктів цивільних відносин визначає територіальні громади, а органи місцевого самоврядування позиціонуються як органи, через які територіальні громади діють в цивільних правовідносинах, набуваючи та здійснюючи свої цивільні права та обов'язки. Орган місцевого самоврядування як бюджетна установа фінансується за рахунок місцевого бюджету, а тому не може вважатися повноцінним суб'єктом деліктної відповідальності. Шкода відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, які є власністю територіальної громади. Також звернуто увагу на практичних проблемах, які стосуються відшкодування шкоди, завданої неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх службовими чи посадовими особами (визначення органу місцевого самоврядування, який є належним відповідачем за позовом про відшкодування шкоди, відсутність в деяких органах місцевого самоврядування відкритих казначейських рахунків). За результатами проведеного аналізу зроблено висновок про доцільність визначення в якості суб'єктів деліктної відповідальності саме територіальних громад. Відповідно до цього запропоновано відповідні зміни до статей 1173, 1174 Цивільного кодексу України та статті 77 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Ключові слова: територіальна громада, орган місцевого самоврядування, деліктне зобов'язання.

The article analyzes the problems of civil law regulation of the participation of territorial communities in tortious obligations. The evolution of the legislation of Ukraine, which regulates obligations to indemnification for the damage inflicted by illegal decisions, actions or inactivity of local self-government bodies, their officials, is considered. It is noted that the approach enshrined in Articles 1173 and 1174 of the Civil Code of Ukraine, according to which the subjects of tortious liability are local self-government bodies, is determined by the provisions of Article 56 of the Constitution of Ukraine. The article draws attention to the imperfections of this version of legislative regulation. It is noted that, on the one hand, it does not correspond to the concept of the Civil Code of Ukraine, which defines territorial communities as subjects of civil relations, and local self-government bodies are positioned as bodies through which territorial communities act in civil legal relations, acquiring and exercising their civil rights and obligations. The local self-government body, as a budgetary institution, is financed from the local budget, and therefore cannot be considered a full-fledged subject of tort liability. The damage is compensated at the expense of local budget funds, which are the property of the territorial community. Attention was also paid to practical problems related to indemnification for damage inflicted by illegal decisions, actions or inactivity by local self-government bodies, their officials (determination of the local self-government body that is the proper defendant for a claim for indemnification of damage, the absence of some local self-government bodies open treasury accounts). Based on the results of the analysis, a conclusion was made about the expediency of defining territorial communities as subjects of tort liability. Accordingly, relevant amendments to Articles 1173 and 1174 of the Civil Code of Ukraine and Article 77 of the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» are proposed.

Key words: territorial community, local self-government body, tortious obligation.

Актуальність теми дослідження. Віднесення, відповідно до ст. 2 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1], територіальних громад до учасників цивільних відносин, обумовлює їх можливість виступати суб'єктами різних за своїм характером цивільних правовідносин, включаючи, зокрема, деліктні зобов'язання. У доктрині під цим поняттям розуміють цивільні охоронні правовідносини, що виникають в разі заподіяння позадоговірної шкоди майновим або особистим немайновим правам особи [2, с. 16].

З одного боку, визнання територіальних громад суб'єктами права власності (власниками), є передумовою для їх участі у деліктних зобов'язаннях на стороні кредитора (потерпілого) у разі завдання шкоди майну, що є комунальною власністю. Водночас, з іншого боку, діяльність органів місцевого самоврядування, їх службових та посадових осіб не завжди відповідає приписам закону, а наслідки такої діяльності можуть спричинити заподіяння майнової та (або) моральної шкоди фізичним чи юридичним особам. І в таких випадках територіальна громада вже виступатиме боржником в деліктному зобов'язанні і нести відповідальність за завдану шкоду. І саме цей аспект становить найбільший інтерес з позиції аналізу проблем цивільно-правового регулювання таких відносин. Окреслена проблематика є актуальною, насамперед, в кон-

тексті оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства у напрямку його модернізації та наближення до права Європейського Союзу. Крім того, у судовій практиці теж нерідко виникають проблемні питання при захисті прав та інтересів фізичних та юридичних осіб у випадку завдання їм шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб. Доводиться констатувати, що нерідко саме недоліки у законодавчому регулюванні цих відносин стають причиною того, що суд відмовляє особі у відшкодуванні шкоди, завданої актами неправомірної поведінки з боку вищезазначених органів та їх посадових чи службових осіб.

Метою статті є аналіз проблем правового регулювання деліктних зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх службових та посадових осіб, та формулювання на основі цього висновків і пропозицій щодо удосконалення механізму правового регулювання таких зобов'язань.

Стан дослідження. Проблеми, пов'язані із деліктними зобов'язаннями та участю в них територіальних громад, досліджувалися такими вітчизняними науковцями, як Д. В. Боброва, С. Д. Гринько, Т. С. Ківалова, С. М. Коссака, В. М. Кравчук, О. О. Отраднова, О. О. Первомайський, Я. М. Шевченко та ін.

Виклад основного матеріалу. Законодавче регулювання деліктних зобов'язань за участю публічно-правових утворень, зокрема, територіальних громад, у різні періоди здійснювалося неоднаково.

Так, у ЦК Української РСР 1963 р. суб'єктами деліктної відповідальності за шкоду, завдану неправильними діями посадових осіб у сфері адміністративного управління, визначалися державні установи (ст. 442) [3, с. 875]. Тобто ні держава, ні тим паче відповідні адміністративно-територіальні утворення, не визнавалися суб'єктами деліктної відповідальності.

Після набуття Україною незалежності ситуація змінилася у зв'язку із прийняттям у 1996 році Конституції України, ст. 56 якої закріпила якісно інший підхід – кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [4].

У зв'язку з цим Верховний Суд України у постанові Пленуму № 9 від 01.11.1996 року «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» (п. 16) звернув увагу судів на необхідності суворо додержувати передбаченого ст. 56 Конституції України правила про відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [5].

Наступним етапом у становленні законодавства у цій сфері стало прийняття у 1997 році Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6], у ст. 77 якого передбачено, що шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування – за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом.

Наведена норма не містить прямої відповіді на питання про те, хто конкретно є суб'єктом відповідальності за шкоду завдану неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, з одного боку, та посадових осіб місцевого самоврядування, з іншого боку. У цій нормі зазначено, за рахунок яких коштів відбувається відшкодування. Причому у разі завдання шкоди органами місцевого самоврядування така шкода відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету. Тобто, враховуючи, що кошти відповідного місцевого бюджету є комунальною власністю територіальної громади (ст. 142 Конституції України), то саме вона де-факто і виступатиме суб'єктом деліктної відповідальності у даному випадку. Стосовно шкоди, завданої актами неправомірної поведінки посадових осіб місцевого самоврядування, то закладена у ст. 77 вищенаведеного закону норма сформульована невдало, оскільки незрозуміло, за рахунок чийх «власних коштів» – посадових осіб місцевого самоврядування чи органів місцевого самоврядування – таке відшкодування має здійснюватися. Загалом, же треба сказати, що вищенаведене положення ст. 77 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яке, до речі, у наведеній редакції є чинним станом на сьогодні, суперечить як ст. 56 Конституції України, так і ст.ст. 1173, 1174 ЦК України, про що буде йти мова далі.

Як відомо, у той самий період, коли були прийняті Конституція України та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», тривала робота з підготовки проекту ЦК України. Характеризуючи новели проекту ЦК України про спеціальні делікти, пов'язані із відшкодуван-

ням шкоди, завданої неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів влади АРК та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, Д. В. Боброва зазначала, що в більшості випадків, за винятком правил статті 1225, суб'єктом відповідальності є не безпосередній завдавач шкоди, а держава, Автономна Республіка Крим, територіальна громада [7, с. 263]. Зазначимо, що у ст. 1225 проекту ЦК України, про яку згадує Д. В. Боброва, йшлося про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування, і суб'єктами відповідальності за цією статтею визначалися відповідні державні органи та органи місцевого самоврядування.

Тобто проект ЦК України, подібно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», передбачав диференційований підхід до визначення суб'єктів відповідальності за шкоду, завдану органом публічної влади, з одного боку, та посадовою особою такого органу, з іншого боку. Причому стосовно шкоди, завданої органом місцевого самоврядування, суб'єктом відповідальності визначалася саме територіальна громада. Такий підхід не відповідав положенням ст. 56 Конституції України, яка, по-перше, закріплює уніфікований підхід щодо визначення суб'єкта відповідальності за шкоду, завдану органом публічної влади та його службовою чи посадовою особою, і, по-друге, стосовно шкоди, завданої органом місцевого самоврядування, його службовою чи посадовою особою, суб'єктом відповідальності визначає саме орган місцевого самоврядування. Видається, що саме остання обставина обумовила ту позицію, яка була врешті закріплена у ст.ст. 1173 та 1174 прийнятого в 2003 році ЦК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 1173 ЦК України, шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів.

Згідно зі ст. 1174 ЦК України, шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи.

Отже, у ЦК України реалізовано підхід, визначений ст. 56 Конституції України – як у випадку завдання шкоди неправомірною поведінкою органів місцевого самоврядування, так і в разі завдання шкоди неправомірною поведінкою службових чи посадових осіб таких органів, деліктна відповідальність за завдану шкоду покладається на органи місцевого самоврядування.

З таким законодавчим підходом, вочевидь, погоджується О. О. Отрадна, яка в контексті положень ст. 1173 ЦК України зазначає, що безпосереднім заподіювачем шкоди, який відповідає за свої власні дії, можна назвати також органи місцевого самоврядування [2, с. 208].

Аналізуючи питання суб'єктів деліктної відповідальності, Т. С. Ківалова пише, що боржником (особою, зобов'язаною відшкодувати шкоду) може бути фізична особа, юридична особа, держава або інше соціально-публічне утворення [8, с. 138-139]. Тобто вчена не займає категоричної позиції щодо визначення в якості суб'єкта деліктної відповідальності конкретно органу місцевого самоврядування чи територіальної громади, хоча вжитий нею термін «інше соціально-публічне утворення» більш наближене до поняття територіальної громади.

У свою чергу, С. М. Коссак виокремлює серед груп цивільних відносин, учасниками яких є територіальні громади, недоговірні – які виникають з факту заподіяння шкоди [9, с. 467]. Тобто дослідник розглядає в якості суб'єкта деліктних зобов'язань саме територіальну громаду.

Більш категоричну позицію в цьому напрямі займає О. О. Первомайський, який, коментуючи положення ст. 1173 ЦК України, зазначає, що стосовно вказівки на орган місцевого самоврядування як суб'єкта відшкодування має місце помилка, оскільки доречно було б вказати територіальну громаду. Далі науковець, попри зміст ст. 1173 ЦК України, резюмує, що суб'єктом цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди, причому основним, а не субсидіарним, у будь-якому випадку є або держава Україна, або територіальна громада. Таку саму позицію даний автор висловлює коментуючи положення ст. 1174 ЦК України [10, с. 143-144, 150].

Отже, як бачимо, у вітчизняній доктрині положенням ст.ст. 1173, 1174 ЦК України стосовно шкоди, завданої органами місцевого самоврядування, їх службовими та посадовими особами, надається різна оцінка.

Висловлюючи власну позицію з цього питання, зазначаємо, що з одного боку, положення ст.ст. 1173, 1174 ЦК України у вирішенні питання про суб'єкта деліктної відповідальності формально ґрунтуються на положеннях Конституції України. І це відповідає сутності Конституції України як основного закону, який має найвищу юридичну силу (ст. 8 Конституції України) та положенням ст. 4 ЦК України, відповідно до якої Конституція України є основою цивільного законодавства України.

Але з іншого боку, позиція ст.ст. 1173, 1174 ЦК України не узгоджується з положеннями цілої низки статей ЦК України, а саме:

- ст. 2 ЦК України, яка відносить до учасників цивільних відносин територіальні громади;
- ст. 169 ЦК України, відповідно до якої територіальні громади діють у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин;
- ст. 172 ЦК України, за якою територіальні громади набувають і здійснюють цивільні права та обов'язки через органи місцевого самоврядування у межах їхньої компетенції, встановленої законом;
- ст. 175 ЦК України, згідно з якою, територіальні громади відповідають за своїми зобов'язаннями своїм майном, крім майна, на яке відповідно до закону не може бути звернено стягнення.

Тобто вищевказані положення ЦК України в якості учасників (суб'єктів) цивільних правовідносин позиціонують саме територіальні громади, а не органи місцевого самоврядування. Останні ж визначені в якості органів, через які територіальні громади набувають та здійснюють свої цивільні права та обов'язки. Виходячи із цих положень ЦК України, суб'єктом (боржником) у деліктному зобов'язанні за ст. ст. 1173 та 1174 ЦК України логічно мала би бути саме територіальна громада.

Останній підхід узгоджується і з бюджетним законодавством. Відповідно до пп. 2 п. 9 Прикінцевих та перехідних положень Бюджетного кодексу України [11], відшкодування відповідно до закону шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі внаслідок незаконно прийнятих рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади (органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування), а також їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень, здійснюється державою (Автономною Республікою Крим, органами місцевого самоврядування) за рахунок коштів державного бюджету (місцевих бюджетів) в межах бюджетних призначень за рішенням суду у розмірі, що не перевищує суми реальних збитків, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Зазначена норма Бюджетного кодексу України передбачає відшкодування шкоди саме за рахунок коштів місцевого бюджету. Останні, відповідно до ст. 142 Конституції України (ст. 142) та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. ст. 16, 60) є власністю територіальної громади. За великим рахунком, органи місцевого самоврядування власних коштів не мають, оскільки будучи бюджетними установами, фінансуються за рахунок коштів місцевого бюджету. Тому, навіть за існуючої редакції ст. ст. 1173, 1174 ЦК України, незалежно від того, чи шкода заподіяна, скажімо, міською радою, чи її виконавчим комітетом, де-факто в кінцевому підсумку суб'єктом деліктної відповідальності виступає територіальна громада, оскільки саме за рахунок коштів місцевого бюджету така шкода буде відшкодовуватися.

Визначення в якості суб'єкта деліктної відповідальності у ст. ст. 1173, 1174 ЦК України саме органів місцевого самоврядування на практиці породжує низку проблем.

По-перше, досить часто у даній категорії справ виникають труднощі із визначенням того органу місцевого самоврядування, який повинен відшкодувати завдану шкоду. Правильне вирішення цього питання має ключове значення, оскільки пред'явлення позову до неналежного відповідача є підставою для відмови в його задоволенні.

Для ілюстрації вищесказаного наведемо одну зі справ, яка розглядалася Верховним Судом. У цій справі Страхова компанія звернулось до Господарського суду Львівської області з позовом до Шевченківської районної адміністрації Львівської міської ради про стягнення 233 225,05 грн. Позовні вимоги обґрунтовано наявністю у позивача права на відшкодування понесених ним витрат, пов'язаних з виплатою страхового відшкодування на ремонт автомобіля належного Товариству, який зазнав механічних пошкоджень внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, причиною якої став незадовільний стан дорожнього покриття на ділянці автомобільної дороги у місті Львові. Рішенням Господарського суду Львівської області від 21.01.2020 позовні вимоги задоволено. Постановою від 08.07.2020 Західний апеляційний господарський суд зазначене рішення Господарського суду Львівської області скасував, у позові відмовив. Позиція апеляційного суду ґрунтувалася на відсутності належних та достатніх доказів на обґрунтування висновків про передання на баланс Львівською міською радою спірної дороги відповідачу – Шевченківській районній адміністрації у 2002 році, і, як наслідок, у задоволенні позовних вимог відмовив з підстав звернення з позовом до неналежного відповідача. Як встановлено апеляційним судом, Рішенням № 304 від 18.09.2002 Виконавчого комітету Львівської міської ради було визначено Відділом комунального господарства районних адміністрацій прийняти на баланс вулично-шляхове господарство, штучні споруди та всі об'єкти благоустрою, які розташовані у межах червоних ліній, оформивши приймання-передачу актами відповідного територіального розподілу. Однак, доказів передачі спірної дороги за актом приймання-передачі на баланс Відділу комунального господарства Шевченківської районної адміністрації позивачем та третьою особою (Львівською міською радою) суду не надано, а відповідач заперечував ті обставини, що він є балансоутримувачем спірного майна. Залишаючи в силі постанову апеляційного суду, Верховний Суд зазначив, що позивачем не доведено протиправність поведінки відповідача, яка б полягала у незабезпеченні ним належного утримання автомобільної дороги у межах наданих йому власником повноважень, що спростовує наявність повного складу правопорушення, необхідного для застосування такої міри відповідальності як стягнення шкоди з відповідача [12].

Тобто, як бачимо, у цій справі ключовим питанням було визначення того, хто є балансоутримувачем відповідної автомобільної дороги, а, відтак, належним відпо-

відачем за позовом про відшкодування шкоди – міська рада чи районна адміністрація цієї ж міської ради. Причому відповідне рішення виконкому про передання автомобільних доріг на баланс районним адміністраціям було прийняте, але самого акту приймання-передачі у справі не було (не виключено, що такий акт і був підписаний, проте зі зрозумілих причин органи місцевого самоврядування, які брали участь у цій справі, не були зацікавлені в його поданні суду). Вважаємо, що вирішення питань про розподіл повноважень між міською радою і її районною адміністрацією, передання ними одна одній майна на баланс, тощо – це внутрішні питання організації місцевого самоврядування, які, за великим рахунком, не повинні впливати на право особи на відшкодування шкоди. Якби суб'єктом відповідальності за завдану шкоду у ЦК України визначалася відповідна територіальна громада, подібних проблем не виникало б, оскільки позов у подібних ситуаціях пред'являвся би безпосередньо до територіальної громади.

По-друге, на даний час не всі органи місцевого самоврядування мають відкриті казначейські рахунки в органах Державної казначейської служби. Як засвідчує практика, досить поширеною є ситуація, коли відкритий казначейський рахунок є лише у виконавчого комітету місцевої ради, тоді як сама місцева рада свого казначейського рахунку не має. Відповідно, в тих випадках, коли належним відповідачем за деліктним позовом є місцева рада, навіть у разі задоволення судом такого позову виникнуть проблеми на стадії виконання судового рішення з огляду на відсутність у боржника казначейського рахунку, з якого могли би бути списані кошти на користь стягувача.

Відтак, вважаємо, що в законодавстві України доцільно послідовно дотримуватися позиції, що суб'єктом цивільних правовідносин є територіальна громада. І в деліктних правовідносин підстав для відступу від цього принципу немає – боржником за деліктним зобов'язанням відповідно до ст. ст. 1173, 1174 ЦК України варто визначити саме територіальну громаду, а не орган місцевого самоврядування, як це має місце зараз. Такий підхід відповідатиме концепції ЦК України та сприятиме більш ефективному захисту прав фізичних та юридичних осіб у разі

завдання їм шкоди неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх службових та посадових осіб. В ідеалі така позиція потребує внесення змін і до ст. 56 Конституції України. Проте вважаємо, що проблема не є настільки критичною, оскільки закріплене у цій статті Основного Закону положення про право кожного на відшкодування матеріальної та моральної шкоди «за рахунок ... органів місцевого самоврядування» не може сприйматися буквально, оскільки органи місцевого самоврядування як бюджетні установи фінансуються з місцевого бюджету і власних коштів, за рахунок яких могла би бути відшкодована особі шкода, такі органи не мають. З іншого боку, потребує внесення змін також ст. 77 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яка станом на сьогодні суперечить одночасно і ст. 56 Конституції України, і ст. ст. 1173, 1174 ЦК України.

Висновки. Проведений вище аналіз доводить доцільність реформування ЦК України в частині визначення суб'єкта відповідальності за шкоду, завдану неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх службових та посадових осіб. Відповідно до закладеної в ЦК України концептуальної позиції, за якою територіальні громади віднесені до учасників цивільних відносин та наділені цивільною правосуб'єктністю, суб'єктами деліктної відповідальності у вищенаведених випадках мають визначатися саме територіальні громади.

Враховуючи вищесказане, пропонуємо такі зміни до законодавства України:

- у ч. 1 ст. 1173 та ч. 1 ст. 1174 ЦК України слова «органом місцевого самоврядування» замінити на «територіальною громадою»;

- у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» ч. 1 ст. 77 викласти в наступній редакції: «1. Шкода, завдана фізичній чи юридичній особі в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органу місцевого самоврядування, його службової або посадової особи при здійсненні своїх повноважень, відшкодовується територіальною громадою за рахунок коштів місцевого бюджету в порядку, встановленому законом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
2. Отраднава О. О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 328 с.
3. Цивільний кодекс Української РСР 1963 р. *Кодифікація цивільного законодавства на українських землях: Т. 2 / за ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука*. Київ: Правова єдність, 2009. С. 777–910.
4. Конституція України від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Постанова пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.1996 року «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>.
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
7. Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. А. С. Довгерта. Київ: УЦПС, 2000. 336 с.
8. Ківалова Т. С. Зобов'язання відшкодування шкоди у цивільному законодавстві України (теоретичні аспекти): монографія. Одеса: Юридична література, 2008. 360 с.
9. Суб'єкти цивільного права / за ред. Я. М. Шевченко. Харків: Харків юридичний, 2009. 632 с.
10. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар: пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій України, науковців, фахівців. Т. 11: Недоговірні зобов'язання / за ред. І. В. Спасиво-Фатєєвої. Харків: Право, 2014. 416 с.
11. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
12. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 10.09.2020 року у справі № 914/2011/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91622184>.